

TREBALL FI DE GRAU EDUCACIÓ SOCIAL
FACULTAT D'EDUCACIÓ I PSICOLOGIA

Cap MENA de problema

LA PARTICIPACIÓ COMUNITÀRIA COM A VIA ALTERNATIVA PER
GESTIONAR LES DIFICULTATS I LIMITACIONS QUE ES TROBEN ELS
JOVES SENSE REFERENTS FAMILIARS AL TERRITORI

BÀRBARA CAMPOS BERMEJO
TUTORITZAT PER: Anna Planas

GIRONA - 03.06.2020

RESUM

Joves sense referents familiars al territori han arribat a terres catalanes en la recerca de noves oportunitats i possibilitats de futur, però sembla que alguna cosa s'ha estrocat durant el seu procés d'acollida. A la ciutat de Girona ha arribat haver-hi una quarantena de joves, pertanyents a aquest col·lectiu, malvivint pels carrers. Amb quines oportunitats compten dins del sistema de protecció de menors i a quines contingències s'han d'afrontar? Han estat a l'alçada els diferents agents educatius que intervenen amb aquest col·lectiu a l'hora de vetllar per la inclusió d'aquests joves? En aquest article, mitjançant una metodologia qualitativa, realitzada a partir d'entrevistes a joves sense referents familiars al territori, educadors i militants d'organitzacions populars vinculades als joves, s'analitza la incidència de la participació comunitària i les oportunitats que aquesta pot generar per aquests joves. A través dels resultats es posa de manifest l'etiquetatge amb què han de conviure i les barreres que això els suposa. També s'assenyala la correlació entre aquestes dificultats i les mancances vers les necessitats de seguretat, afiliació i reconeixement que presenten, entre d'altres. Per contra, els resultats evidencien la possibilitat de trencar amb la categorització negativa que se'ls associa, utilitzant una eina tan potent com la participació comunitària. A més, es posa de manifest les oportunitats i beneficis que aporta als joves, participar, pertànyer i ser a la comunitat on viuen. I en acabat, un punt molt destacable és l'evidència extreta de què la participació comunitària apel·la i és responsabilitat no només dels joves, sinó també de la societat i per descomptat de l'àmbit de l'educació social.

Paraules clau: Joves sense referents familiars al territori, MENAS, participació comunitària, segregació i organització popular.

ABSTRACT

Young people without family references on the territory, have arrived to Catalan lands, in search of new opportunities and a possible future. However something has gone awry during they reception process. Into the city of Girona, almost 40 of this young people, belonging to this group, have been poorly living on the streets. What chances do they have within the minor protection system, and what contingencies do they have to face? Have the different educational agents involved, been up to the task of ensuring the inclusion of these young people? In the following essay, through a qualitative methodology and combining interviews with those youngsters, education agents, and members of different associations linked to young people, we analyze the incidence of community participation and the opportunities it can provide to them. Through the results, it's made clear the labeling they carry and the barriers it creates. It also shows the correlation between these difficulties and the shortcomings towards the needs of security, affiliation and recognition among others. On the contrary, this results manifest the possibility of breaking with the negative connotation associated with them, using a powerful tool as the community involvement. Furthermore, it shows the opportunities and benefits that participating and being involved in the community they live can bring to them. To conclude, a highly noticeable aspect, is the evidence that community involvement appeals and it's a responsibility not only of young people, but also society and of course, the social education field.

Key words: Young people without family references on the territory, MEAS, community participation, segregation and popular organization

1. Joves sense referents familiars al territori. Qui són?

El 1997 el Consell de la Unió Europea comença a utilitzar la terminologia de menors no acompanyats (MNA) per a referir-se a tots aquells nens i nenes que es troben en la situació d'entrada i permanència als Estats membres de la Unió Europea, sense una autorització necessària. El Consell expressa que la presència irregular dels MNA, ha de ser provisional i dicta que els Estats membres han de col·laborar amb els països de procedència per possibilitar el retorn dels menors al país d'origen, constatant que aquest retorn no pot suposar cap risc i ha d'assegurar el retrobament de les persones responsables del menor amb aquest.

Actualment a Espanya, i a la majoria de les comunitats autònomes, també a Catalunya, es refereixen a aquest col·lectiu com a Menors estrangers no acompanyats (MENAS), entenent el menor de divuit anys, nacional d'un Estat no membre de la Unió Europea, que entra i roman al territori espanyol, sense la presència d'un adult que se'n faci responsable. A Catalunya concretament, també s'introdueix un nou terme, Menor estranger indocumentat no acompanyat (MEIAN). Així mateix, les administracions i la mateixa Direcció General d'Atenció a la Infància i Adolescència (DGAIA), utilitzen la terminologia de MENA i/o MEINA però cal destacar que són varies les crítiques a la utilització d'aquest terme. UNICEF, CGAE. (2009).

1.1. Històries de vida tapades per les etiquetes

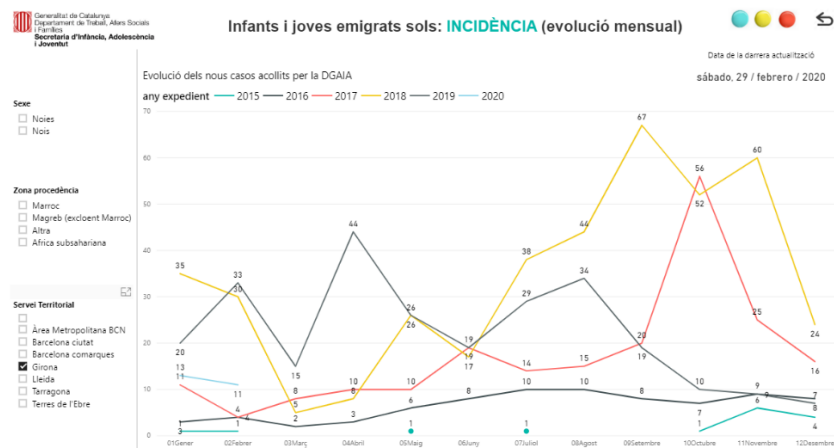
Davant d'aquests fets, Save the Children exposa la necessitat de reconvertir aquest concepte. Expliquen que la paraula MENA és un terme utilitzat en l'àmbit legal però cada vegada més, és usat també per a categoritzar els joves, majoritàriament procedents del Marroc, que arriben a Catalunya sense un adult. Qüestionen el terme com a forma de deshumanitzar i afirmen que sovint va acompanyat d'una connotació negativa i uns prejudicis i estigmes criminalitzadors que van de la mà d'aquests joves. Tal com diuen Quiroga i Sòria (2010) és cert que és possible parlar d'un col·lectiu, ja que comparteixen la característica que són

menors d'edat que han marxat del seu país d'origen sense un referent adult al país migrat. Així i tot hem de tenir clar que no podem parlar d'una identitat única, doncs cal ser conscients que són persones molt heterogènies amb històries de vida i realitats particulars i diferents, fet que sovint queden submergides i invisibilitzades amb la utilització de la terminologia de MENAS.

2. Existència i supervivència rere les dades oficials

Per poder parlar d'aquesta població, és important conèixer les dades oficials dels joves sense referents familiars al territori que es troben a Catalunya, però certament, és quelcom complicat i poc precís tenint en compte l'elevat grau d'invisibilitat estadística i la poca cabuda que hi tenen alguns dels joves en la mostra objectiva que es vol observar. (Garcia; 2004)

En aquesta gràfica, podem conèixer l'evolució, des del 2015 fins al febrer del 2020, del nombre d'infants i joves sense referents familiars al territori que actualment estan sent atesos per la DGAIA a la província de Girona.

Font: Departament de Treball, Afers Socials i famílies.

Infants i joves emigrats sols. Infants i joves acollits per la DGAIA i noves arribades.

Informe estadístic. 2020

En aquesta gràfica però, només es reflecteix els infants i joves sense referents familiars al territori que són menors d'edat i estan essent atesos pel Sistema de protecció. Ans al contrari, no estan inclosos els que

disposen d'una pròrroga assistencial, és a dir els joves que han assolit la majoria d'edat però segueixen essent atesos pel Sistema de protecció mitjançant un expedient assistencial.

Per descomptat tampoc hi tenen cabuda tots aquells joves que en assolir la majoria d'edat han hagut d'abandonar aquest Sistema de protecció quedant en situació de carrer i invisibilitzats de les estadístiques oficials.

Sí que hi ha col·lectius i /o fundacions, de la mateixa manera que ho farà aquest article, que donen llum i veu a aquest grup de joves oblidats que es troben en situació de carrer. En aquest sentit es pot parlar de la Fundació SER.GI que treballa en el projecte de joves migrats sols en situació d'exclusió social, engegat el juliol del 2019 a la ciutat de Girona. Els objectius inicials d'aquest projecte són donar resposta a les necessitats més assistencials, pel que fa a alimentació, higiene dels joves, així com assessorar-los i acompanyar-los en tràmits documentals i potenciar la seva autonomia. A més, també ens parlen d'objectius transversals del projecte relacionats amb la necessitat de vincular i enxarxar als joves amb el municipi i accions encarades a la sensibilització i conscienciació de la població per tal de trencar amb l'estigmatització d'aquest col·lectiu. Una part fonamental d'aquest projecte és posar èmfasi i vetllar perquè aquests joves socialitzin en espais i entorns normalitzats, per exemple a través de beques esportives. Des de la Fundació SER.GI es fonamenta doncs, la importància de què els joves sense referents familiars al territori que es troben en situació de carrer, puguin conèixer realment l'entorn on viuen i ampliar la seva xarxa d'amistat lluny dels guetos.

3. Murs i fronteres invisibles del sistema

Però perquè hi ha tants nois i noies que viuen al carrer? Com hi han acabat? Com és que hi ha joves que estan en situació d'irregularitat després d'haver passat pel sistema de protecció a la infància i adolescència? Perquè estan totalment desvinculats del municipi sense cap mena de xarxa? Per entendre aquesta realitat cal analitzar la seva trajectòria pel Sistema de protecció i conèixer així quin impacte o influència tenen l'Administració i les

institucions socioeducatives vers les necessitats dels joves sense referents familiars al territori.

I és que UNICEF, CGAE. (2009) ens diu que “Muchas de las decisiones administrativas que se adoptan a raíz de la tutela legalmente constituida por la Administración son generadoras de un claro conflicto de intereses entre el menor tutelado y los servicios de protección de menores.” (p.97)

Queda clar que els serveis autonòmics de protecció estan obligats a emparar aquests menors però Uría (2010) posa sobre la taula la vulnerabilitat, en molts casos, del reconeixement de la condició d'esser menor d'edat i explica que l'Administració, encarrega proves ossiomètriques a nois i noies que compten amb un passaport vàlid, al·legant sospites de falsedat d'aquest document. Uría (2010) acusa d'il·legal aquesta pràctica justificant que aquestes proves les ha d'acordar el Ministeri Fiscal en forma de decret i sovint no es realitza aquest procediment previ.

Riart (2019), en l'Ara.cat narra que un 83% dels joves estrangers que se sotmeten a la prova de determinació d'edat són menors i explica que diverses entitats posen en dubte la validesa d'aquestes proves i la necessitat de fer-les a nois i noies que disposen d'algun document on s'acredita l'edat.

Un cop determinat que el noi o noia té menys de divuit anys, el Ministeri Fiscal el posa a disposició dels serveis de protecció de menors de la comunitat autònoma i és aquí on comença la vida del menor en les institucions socioeducatives competents.

Cal accentuar que les resolucions administratives que s'adopten tenen una gran repercussió en la vida del menor i el seu futur més pròxim i és per això mateix que cal analitzar com es desenvolupen i s'efectuen aquests tràmits, doncs Uría (2010) ens torna a parlar d'algunes vulneracions respecte a la tramitació de la documentació i l'obtenció del permís de residència tornant a posar sobre la taula males praxis per part de l'Administració.

Per exemple, el Reglament d'estrangeria (2004) exposa que "Transcurridos nueve meses desde que el menor haya sido puesto a disposición de los servicios competentes de protección de menores [...] se procederá a otorgarle la autorización de residencia." (p.88)

Però la realitat no sempre és aquesta. Per exemple, existeixen retards en la presentació de les sol·licituds de la documentació i tardances en les resolucions dels expedients sobre la concessió de l'autorització de residència, fets que perjudiquen greument els interessos d'aquests menors. És cert que poden romandre a Espanya mentre estan sota tutela d'una entitat pública, però un cop assolida la majoria d'edat perden aquest dret i es troben de cop i volta, d'un dia per l'altre, en una situació d'irregularitat, al carrer, sense papers i sense drets. Uría (2010) realitza una acusació molt directe i afirma que:

"s'entorpeix l'accés a la documentació del menor estranger amb la finalitat de protegir, un cop més, un pretès ordre públic d'estrangeria, que s'imposa a l'interès del menor." (p.16)

A més de les resolucions administratives que s'adopten, que queda palès la significació d'aquestes i les dificultats amb què es topen en alguns casos, cal, també, posar èmfasi i analitzar amb deteniment les pràctiques educatives que es desenvolupen dins dels centres socioeducatius, doncs aquestes també han de garantir al màxim el benestar i el lliure i integral desenvolupament del menor tutelat. Tal com diu Cónsola (2016) a més de requerir la regularització de la documentació, aquests joves també precisen de necessitats socioeducatives òptimes per poder assolir autonomia en la vida diària, comptant a la vegada amb un procés acadèmic estable i la possibilitat d'accés al món laboral.

3.1. Sistema de (des)protecció paral·lel i segregat

Markez i Pastor (2010) exposen en el text de Cónsola (2016) la dificultat que sovint es troben els joves per participar en la dinàmica habitual de la comunitat i la carència que aquest fet provoca en la creació de vincle amb

adults referents i amb la mateixa comunitat resident. Posa d'exemple la dificultat per accedir a l'educació obligatòria i ho relaciona amb l'afirmació de Setién i Berganza (2006) de l'existència de certa reticència a ajuntar i aplegar els joves sense referents familiars al territori amb els autòctons per por a crear alarma social. Setién i Berganza (2006) exposen que aquest fet augmenta i fins i tot causa l'aparició de guetos i la reproducció i perpetuació d'aquests, provocant una falsa integració i un desconeixement real de la societat.

El documental 18+1: Un jovent que camina (2020) parla de tots aquests murs invisibles d'Europa que s'imposen davant d'aquest col·lectiu i exposa a través d'un espai de diàleg i veus pròpies, tant de professionals i membres d'organitzacions socials, com dels mateixos joves sense referents familiars al territori, on expliquen com són les seves vides fins als divuit anys mentre resideixen en un centre de protecció i què és el que es troben un cop han d'abandonar aquest recurs.

Esmentant la dificultat de gaudir d'un procés acadèmic estable que s'ha comentat anteriorment, Mariona, formadora de Gentis, en el documental 18+1, exposa la dificultat que es troba a l'hora de donar continuïtat als itineraris educatius, doncs diu que aquests sovint es veuen estroncats pel fet que moltes vegades es canvia de centre als joves o pel fet que han d'abandonar el recurs, en arribar a la majoria d'edat, i consegüentment el programa educatiu al qual estan vinculats. Hamsa explica, en pròpia persona, els motius que el van portar a emprendre aquest projecte i amb claredat, parla del seu propòsit i desig de poder donar continuïtat als seus estudis, doncs a Marroc, havia assolit batxillerat però allà ja no podia seguir avançant. Hamsa, manifesta la seva desil·lusió en adonar-se que la realitat i les possibilitats que ell esperava trobar al territori espanyol no són les previstes.

Per altra banda, en referència a la necessitat de crear un vincle real amb la societat, Karim, membre de Girona Acull apel·la a la importància d'apostar, dins dels centres, per la perspectiva i intervenció comunitària on els joves puguin sortir, olorar, veure, tocar, sentir, escoltar, etc. però assegura que

això no és el que succeeix. Explica que sovint, la intervenció es focalitza en el mer compliment de la normativa del centre i conseqüentment molts d'aquests joves, no tenen coneixement de la societat i de l'entorn on viuen, de la població, dels recursos, etc.

Mustafà, membre de l'Espai Antiracista, també reforça la necessitat de què aquests joves disposin de diferents referents en la societat i explica la impossibilitat d'aconseguir-los per culpa de l'aïllament a què estan sotmesos. Mustafa conta que els centres estan ubicats a les perifèries i això no els permet crear una vida comunitària, ja que només s'apropen a la ciutat o barris de manera puntual per a beneficiar-se d'un recurs concret com el d'un curs de català i retornen a l'aïllament. Afirmar que l'única cosa que possibilitaria la convivència real és fent desaparèixer els centres perifèrics i massificats i substituir-los per pisos ubicats i vinculats als barris per crear així una vida normalitzada i enxarxada amb el centre cívic, el mercat, l'espai jove, etc.

En un focus grup que apareix en el documental, també s'exposa aquestes dificultats per a crear xarxa i trobar referents. Diversos joves posen sobre la taula la incapacitat que han tingut per a establir contacte amb altres joves autòctons. Evidencien que des del centre no s'ha propiciat la participació d'espais compartits, doncs no estudien junts, no realitzen oci plegats, etc. i reconeixen el desig i voluntat de poder crear relacions de confiança i amistat amb ells. Aquestes paraules les reafirmen els joves nascuts a Catalunya que participen també en aquest focus grup i exposen, de la mateixa manera, que mai han tingut, fins al moment del documental, l'oportunitat de conèixer-los, doncs admeten que és cert que existeixen espais compartits, posant l'exemple de l'estació, però testifiquen les realitats diferenciades que viuen cadascun d'ells en aquest espai. Alguns l'usen per utilitzar els seus serveis de mobilitat i d'altres com a punt de trobada amb els iguals, punt de recollida amb els professionals dels centres o per a trobar-hi aixopluc per a dormir, però en cap dels dos casos s'usa l'estació com espai d'interrelació entre ells.

4. Participar, pertànyer, ser

l és que si parlem de participació, Folgueiras (2005) l'entén com un sentiment d'identitat a una comunitat i defineix el concepte com un procés social i educatiu que busca el canvi, la transformació i la millora, tant social com individual. Determina la participació com una acció col·lectiva, ja que genera compromís i a la vegada una responsabilitat compartida i clarifica que aquesta participació permet crear oportunitats pel desenvolupament de capacitats.

Luna i Folgueiras (2014) d'aquesta definició en destaquen la necessitat de crear espais de convivència i d'inclusió on les relacions siguin horitzontals. També ressalten el deure social a assegurar aquesta participació en tota persona per tal de garantir la construcció col·lectiva i no generar sentiments de subrogació al poder, possibilitant la creació de vincles i satisfent la necessitat de sentir-se reconegut.

Salimbeni (2011) explica que les pràctiques educatives no són independents de la comunitat i que el procés d'aprenentatge es desenvolupa en múltiples espais i amb la interacció de diferents agents i defensa, també, la idea que la comunitat juga un paper molt important donat que augmenta les oportunitats educatives i redueix la tensió entre diferents grups socials.

D'aquesta manera s'entén que, la divergència en la mirada que es té vers aquests joves ha condicionat els recursos i les intervencions que es desenvolupen amb aquest col·lectiu, i és que són ben oposades una de l'altre. González (2010) diu que per una banda hi ha els qui els identifica com a generadors de problemes, d'inseguretats, de delictes, de degradació d'espais públics, etc., i per una altra part els qui els considera com a menors desemparats i focalitza la mirada en la necessitat de protegir-los de la vulnerabilitat que pateixen. L'autora doncs, defensa la idea que la relació que poden tenir amb els diferents membres de la societat és imprescindible per trencar barreres, estereotips i prejudicis i poder així generar la xarxa social tan necessària per al desenvolupament integral. És per això que cal tenir present que en la categorització social que se'ls adjudica hi ha la clau

de la intervenció que es realitza, ja que aquesta identitat social sovint es transfereix i s'interioritza en ells mateixos. L'autora apunta que davant d'aquest fet hi ha el risc que el jove pateixi una despersonalització i l'assumpció d'un autoconcepte negatiu i amenaçat i per això mateix emfatitza en la necessitat de crear espais per facilitar el contacte, l'intercanvi, la relació i l'acció comuna entre individus de grups heterogenis. González (2010) apunta que aquesta pràctica educativa que proposa, es contraposa a la intervenció que es fa als centres residencials, la qual sovint és segregadora i exclusiva a aquest col·lectiu.

Per consegüent, tal com expressa Del-Sol-Flórez (2012), sembla que la inclusió social d'aquests joves continua essent encara, una assignatura pendent pels equips educatius multiprofessionals de les institucions d'acolliment, atès que els joves sense referents familiars al territori persisteixen en una lluita constant per construir xarxes de suport, sentir-se reconeguts i per participar de la comunitat on resideixen.

4.1. Organització popular

Si focalitzem els fets en el cas concret dels joves sense referents familiars al territori que viuen a la ciutat de Girona, ens adonem que, davant aquesta ineficàcia de les institucions per a desenvolupar correctament la intervenció comunitària i garantir-ne la participació dels joves, han cobrat un paper important les organitzacions no governamentals, la xarxa comunitària i l'organització popular de la ciutat que s'ha construït com a resposta a totes aquestes situacions de vulnerabilitat i a la lluita política conjunta per a trencar estereotips criminalitzadors.

I és que tal com diu Camps (2000) la diversitat social genera noves demandes, nous conflictes i noves ruptures socials i s'ha d'afrontar el repte trobant espais per gestionar el conflicte en la mateixa comunitat que permetin noves formes de convivència col·lectiva. Cal reforçar el sentiment de comunitat a partir de nous mecanismes participatius dinamitzats per la mateixa ciutadania. Parla de la importància del teixit associatiu i com aquest ha d'aconseguir assumir responsabilitats en els assumptes comunitaris.

L'autor acaba definint la participació, com a mecanisme de socialització i com a mitjà per a la integració social.

N'és un exemple la Tancada per drets en la qual s'han tancat, a la facultat d'educació i psicologia de la Universitat de Girona, una trenta de joves sense referents familiars al territori, ex-tutelats que han sigut expulsats dels centres on residien als 18 anys i que malviuen als carrers, amb l'objectiu de visibilitzar la seva realitat i exigir a les administracions que els garanteixin els drets fonamentals. (Turón; 2020)

En les seves xarxes socials, en els comptes d'Instagram i Twitter, sota el nom de @tancadaXdretsGi, queda reflectit el suport que han rebut els joves, així com també l'acció comunitària que es desenvolupa en aquest espai. Ho podem veure a través de la realització d'assemblees i d'activitats juntament amb la comunitat universitària, dissenyades i desenvolupades de manera conjunta.

Adaptant-se al context on viuen i a la realitat actual que suposa el COVID-19, han donat resposta al reclam de solidaritat i col·laboració que demanen les autoritats per fer front a la pandèmia formant part del voluntariat de Salt on es reparteix aigua als domicilis que no tenen aquest bé garantit, exemple clar de la participació comunitària que s'ha comentat al llarg d'aquest article i com estan sent agents actius de la comunitat on resideixen.

Podem finalitzar dient que la Tancada per drets ha esdevingut una eina de lluita política, de sensibilització, de socialització que ha afavorit a la participació comunitària i afavorit a la reconstrucció de la identitat social de qui parlava González (2010).

5. Objectius i Metodologia

Aquest article presenta els resultats d'una recerca que ha tingut com a objectius generals;

- a) Detectar les necessitats dels joves sense referents familiars al territori pel que fa a seguretat, socials i de reconeixement
- b) Descriure els espais comunitaris en què participen els joves sense referents familiars al territori i analitzar la incidència d'aquests espais en les seves vides.
- c) Analitzar la participació comunitària com a via alternativa per gestionar les dificultats i limitacions que es troben els joves sense referents familiars al territori.

Per treballar aquests objectius s'ha utilitzat una metodologia qualitativa per tal de conèixer amb profunditat aspectes tan subjectius com són les històries de vida dels joves sense referents familiars al territori i l'experiència de les persones que els acompanyen. Aquesta metodologia permet submergir-se a una realitat explicada en primera persona i lliure de control, fet que facilita l'exploració, descobriment i anàlisi d'una font natural. La metodologia qualitativa dona l'oportunitat de centrar la investigació en els subjectes i cercar respostes fidels a les seves vivències.

5.1. Participants

Els participants responen a un mostreig discrecional atès que han estat elegits de manera intencionada i no aleatòria, complint uns criteris definits i essent considerats informants claus.

Per una banda trobem el cas de dos joves sense referents familiars al territori els quals compten amb particularitats i realitats viscudes molt diferents al llarg del seu procés de desenvolupament a Catalunya. En arribar a la majoria d'edat, un d'ells (jove 1) ha patit el desemparament havent de malviure als carrers, ans al contrari, l'altre (jove 2) ha comptat

amb les condicions i facilitats necessàries per no haver de patir aquesta situació i poder així assolir una vida autònoma.

S'ha decidit entrevistar aquests dos joves precisament per les seves trajectòries i experiències tan distintes dins d'un mateix sistema de protecció a la infància i adolescència amb la intenció de poder així analitzar no només el seu recorregut i les oportunitats i/o dificultats que han tingut, sinó també les seves realitats actuals, que tot i ser ben diferents, no estan tan allunyades, doncs ambdós joves són integrants de la Tancada per Drets.

Per altra banda també forma part de la mostra una membre activa del grup de suport de la Tancada per Drets, persona que acompanya aquests joves des de l'inici de la consolidació del grup.

I finalment, s'ha entrevistat un educador de carrer, tècnic de l'ajuntament de Girona dins el projecte de joves migrants sense referents familiars al territori.

Val a dir que totes les persones entrevistades estan relacionades, doncs tant la membre del grup de suport com l'educador de carrer, acompanyen els dos joves en el seu procés de desenvolupament des de besants diferents.

El fet d'haver escollit justament aquesta mostra permet conèixer i analitzar un mateix fet des de diferents punts; des del cor del fenomen a través de les històries de vida dels joves explicades en primera persona, des d'una perspectiva d'organització popular amb el grup de suport i des del sector professional de l'educació social.

5.2. Instrument

L'instrument utilitzat per la recollida de dades d'aquesta recerca és l'entrevista individual. Cada una de les entrevistes ha estat ideada particularment per a cada participant amb l'objectiu de permetre l'exposició i descripció de l'experiència personal i vivencial. Per facilitar aquesta flexibilitat s'ha dissenyat una entrevista semiestructurada amb preguntes

vinculades als objectius de la recerca, però amb la possibilitat d'afegir, perfilar i donar via lliure a la manifestació d'aspectes no considerats amb anterioritat.

També s'ha utilitzat mètodes fotogràfics per registrar situacions i instants on els joves es desenvolupen lliurement en un dels processos participatius del que han format part.

5.3. Procediment

Amb l'objectiu de comptar amb una visió general de la realitat i un breu coneixement dels precedents, s'ha dut a terme una recerca bibliogràfica per escoltar les veus de persones expertes, professionals, especialistes, etc. a través d'articles acadèmics, notícies de diaris electrònics i documentals.

Seguidament s'ha realitzat una entrevista personalitzada i individual a cada un dels participants. Per a obtenir la màxima informació possible i permetre la lliure exposició sense elements distorsionadors, temors o possibles reticències o coaccions, abans d'iniciar les entrevistes, s'ha proporcionat el document de consentiment informat i s'ha explicat, amb detall i resolent els dubtes, quin era l'objectiu i finalitat de la recerca, especificant també que queda reservat l'anonimat.

Cal destacar també que ha estat l'entrevistadora la que s'ha dirigit a l'espai de confort dels participants per possibilitar i garantir la tranquil·litat, la confiança i l'apoderament necessari per a parlar de vivències personals carregades d'emocions.

Val a dir que l'entrevistadora compta amb un vincle amb els joves, previ a la realització de l'entrevista, fet que ha facilitat i possibilitat aquest entorn de confiança necessari per a sentir-se capaços i amb ganes de compartir les seves experiències.

Pel que fa a la membre activa del grup de suport i al professional de l'educació social, també s'ha seguit el mateix procediment i s'han desenvolupat les entrevistes a l'espai on empenyen l'acompanyament cap als joves.

Un dels elements facilitadors, ha estat el fet de poder trencar amb la barrera de les tecnologies i poder realitzar les entrevistes de manera presencial, compartint espai, establint contacte visual i fent més pròxima i real la comprensió de les situacions explicades.

5.4. Anàlisi de les dades

A fi de poder analitzar amb deteniment les narracions exposades en les entrevistes, han estat enregistrades i posteriorment transcrites. Aquest procediment ha permès identificar la informació significativa i ordenar-la per tal de poder analitzar-la amb deteniment. Un cop reduïdes les dades, s'ha procedit a l'anàlisi exhaustiu a partir de la codificació i categorització manual de la informació, tot seleccionant les dades rellevants mitjançant continguts temàtics, relacionant-les amb els objectius plantejats i realitzant una comparativa del que han exposat els diferents entrevistats.

6. Resultats

Per començar s'exposen els resultats en relació amb la detecció de les necessitats dels joves sense referents familiars al territori, seguidament es descriuen els espais comunitaris en què participen, posteriorment es reflecteix la incidència que aquests han tingut en les seves vides i per acabar es posa de manifest el benefici de la participació comunitària per a gestionar les dificultats que es troben aquests joves.

6.1. Necessitats dels joves sense referents familiars al territori.

Seguretat.

Primerament en relació amb el nivell de seguretat, el qual busca crear i mantenir una situació d'ordre i seguretat a la vida, tant física, econòmica com d'habitatge, se'n destaca una important carència.

Si bé és cert que el jove 2 compta amb certa estabilitat en l'àmbit d'habitatge i d'ingressos, convé ressaltar la falta d'autonomia en l'assoliment d'aquestes necessitats, ja que és quelcom cobert des de l'assistencialisme de la institució. En canvi, si es fa esment al jove 1, val a dir que no ha comptat amb el mateix suport i ha viscut, des dels 18 anys fins a l'actualitat, en una muntanya russa d'inestabilitat buscant la manera per aconseguir menjar i lloc per dormir.

El professional de l'educació social fa referència a aquesta inestabilitat quan alerta de l'elevat nombre de joves, que atén des del projecte municipal, que només compten amb l'opció de l'ocupació. Mentrestant, la membre del grup de suport explica que alguns ni tan sols tenen aquesta alternativa i estaven literalment dormint al carrer, abans d'engegar la lluita política realitzada des del grup de suport.

Pel que es refereix a la salut, ambdós joves compten amb targeta individual sanitària (TIS) però el professional recorda que comptar amb la TIS no garanteix una seguretat física, ja que hi ha aspectes com la precarietat en l'habitatge, les dificultats idiomàtiques i comunicatives o la pobresa a què es veuen immersos, que poden dificultar i fins i tot impedir un bon seguiment en termes de salut.

El professional parla de la interrelació entre les necessitats d'aquest esglaió i situa com a primordial la transcendència de l'ocupació laboral i el fet de gaudir d'uns ingressos econòmics. És important remarcar que els dos joves entrevistats es veuen submergits a la impossibilitat de tenir una feina perquè no compten amb el permís de treball que autoritza l'accés al mercat laboral, amb la inestabilitat que això suposa.

Davant la inseguretat que presenta l'assoliment de totes aquestes necessitats, tant el professional com la membre del grup de suport, coincideixen amb la demanda que han observat en els joves, també del jove 1 i 2, de poder gaudir d'un punt de referència on sentir-se segurs, protegits i còmodes, doncs la inestabilitat que els acompanya no ofereix aquesta garantia.

Afiliació i reconeixement.

Per altra banda, pel que fa a les necessitats socials i d'afiliació, on se'n destaca la importància de relacionar-se, de pertànyer a un grup, de gaudir de vincles d'amistat, de comptar amb una xarxa social, de ser part de la comunitat, etc. també s'hi observa una gran precarietat.

Abans d'evidenciar els resultats, convé destacar que aquests elements relacionats amb la vida social estan totalment connectats amb les necessitats de reconeixement, les quals fan referència a la valoració personal, estima, confiança, etc. i a la valoració percebuda des dels altres, des de la societat i és per això que a continuació es realitza l'exposició de manera interconnectada, doncs les necessitats de reconeixement també s'hi veuen influïdes.

En aquest aspecte ambdós joves asseguren comptar amb una xarxa d'amistat ferma, a diferència que el jove 1 assegura haver patit segregació i només haver tingut contacte, fins al moment de formar part de la Tancada per drets, amb joves que pateixen la mateixa situació, ans al contrari, el jove 2 explica l'àmplia xarxa d'amistats que té, més enllà del grup social que se li ha adjudicat com a jove sense referent familiar al territori. Ambdós joves però, coincideixen amb la falta de reconeixement o fins i tot rebuig que pateixen per part de la societat, exemplificant situacions de discriminació, acusació o indiferència injustificada. El jove 1 comparteix una vivència on, quan dormia al carrer, sempre passava el dia assegut al mateix banc, brut, amb gana, i cansat i mai ningú es va apropar a demanar-li si necessitava alguna cosa o oferir-li alguna cosa de menjar, verbalitza textualment; si eres marroquí eres invisible para ellos. (jove1)

En aquest punt també hi estan d'acord el professional i la membre de suport els quals posen de manifest la discriminació, persecució i l'assetjament que sovint denuncien els joves que acompanyen. A tall d'exemple, la membre del grup de suport explica que els joves son element de sospita constant i recorda com dos joves de la Tancada per drets, van ser detinguts i acusats de robar una bicicleta que ells mateixos els havien cedit. Per altra banda, el professional de l'educació social ens parla de l'estació com a espai de

socialització dels joves i posa de manifest que aquest no dona cobertura al que hauria de ser veritablement un espai de primera socialització de qualsevol col·lectiu de joves. En aquest aspecte també destaca la segregació de la qual parlava el jove 1 i com de malament llegeix això gran part de la societat, elaborant ràpidament etiquetes negatives i emprenent accions en contra dels joves. Assegura que els joves en són molt conscients de tots aquests actes que pateixen. El professional que acompanya els joves, ens explica com la segregació, la mirada negativa i les accions discriminatòries que s'emprenen contra els joves, tot i generar rebuig i contraposició, permet crear un sentiment de pertinença molt fort entre el grup d'iguals arribant a crear inclús, xarxes solidàries i econòmiques, que són llegides pels joves com l'única opció per subsistir en un món que està contra ells.

6.2. Espais comunitaris en què participen els joves sense referents familiars al territori i la incidència d'aquests.

En aquest marc cal fer una distinció considerable entre el jove 1 i 2, ja que han experimentat recorreguts molt diferents.

El jove 1 explica que mentre va estar dins el sistema de protecció, l'únic espai al qual estava inscrit, extern al centre, va ser un curs de català. Explica que tots els companys eren immigrants, majoritàriament d'origen marroquí i procedents d'un centre de menors. Explica la seva quotidianitat i la rutina marcada des de la institució, la qual impossibilitava la coneixença de l'entorn, ja que davant la desconeixença i la desconexió amb l'entorn, només destinava el temps lliure a passejar amb els companys del centre. Aclareix que aquesta situació es va generar davant la negació constant de participar en un recurs de teatre o futbol, activitats que encara ara són del seu interès i la rutina monòtona a la qual estava sotmès. Durant l'entrevista, el jove transmet les emocions de solitud, incomprensió i inclús de no ser mereixedor, que experimentava en aquella època.

Per una altra part, el jove fa referència a la Tancada per drets com un punt d'inflexió. Assegura que des d'aquests instant, valorat molt positivament, hi

ha un punt de no retorn i en aquest sentit explica com, fins aquell moment, mai havia establert contacte directe amb iguals que no formessin part de la categoria de joves sense referents familiars al territori. Parla d'aquest moment, i així ho verbalitza, com a quelcom que li ha generat força interior, ja que per primera vegada, ha sentit comprensió, suport, i reconeixement per part de la societat. Explica amb deteniment la relació que va arribar a establir amb les estudiants, les activitats, les assemblees, les intervencions a la premsa i com tot això ha generat en ell, i també al grup en general, forces per seguir en la lluita que han emprès.

Pel que fa al jove 2, quan vivia al centre, participava d'una activitat de teatre i formava part d'un club de futbol. Fa saber el reclam que va haver de fer a la institució perquè se li permetés participar d'aquestes activitats però evidència amb reiteració, les oportunitats i beneficis que en va obtenir. Explica que en ambdues activitats només hi havia joves autòctons i això, tot i les dificultats inicials, li va possibilitar aprendre l'idioma amb rapidesa. També en va obtenir moltes amistats, amb les quals es trobava durant el seu temps lliure i encara ara hi manté relació. El coneixement per la llengua i el cercle d'amistats, els relaciona directament com a generadors d'oportunitats durant el seu procés i és conscient que la majoria dels seus companys no han gaudit dels mateixos elements facilitadors. És per això que el jove 2, parla també amb entusiasme de la Tancada per drets i evidència la necessitat que tenien els companys de lluita per a sentir-se acompanyats en aquest procés. Ell també ha notat un canvi generalitzat entre els joves, mostrant-se més esperançats i motivats per ser agents actius de la comunitat.

6.3. Participació comunitària com a via alternativa per a gestionar les dificultats i limitacions dels joves sense referents familiars al territori.

Per poder analitzar la participació comunitària s'ha utilitzat la Tancada per drets, procés de lluita del que formen part els dos joves entrevistats, amb l'acompanyament del grup de suport i el suport del projecte de joves migrants

en el que treballa el professional de l'educació social entrevistat. També es basa en diferents processos participatius dels quals han format part els joves, com han estat els acolliments familiars impulsats pel grup de suport o la participació del centre de distribució d'aliments.

Amb les diferents entrevistes, s'ha detectat que la situació de vulnerabilitat que pateixen els joves sense referents familiars al territori és multifactorial i dimensional i es tracta d'un fenomen extremadament complex, però el professional de l'educació social mostra la capacitat per focalitzar la participació comunitària com a element indispensable per iniciar un canvi de rumb i generar noves oportunitats a aquests joves.

Explica com, des de la seva experiència, el treball comunitari amb l'entorn, replet de persones conscienciades vers la realitat d'aquests joves, poden ajudar a sol-ventar certes dificultats i necessitats.

Parla del treball en xarxa amb persones individuals i/o entitats socials que compten amb eines transformadores que poden oferir als joves i en destaca la importància de la participació activa de la comunitat, és a dir, que s'engeguin processos on no només els joves treballin per la comunitat, sinó que aquesta, conscient de les etiquetes negatives que acompanyen els joves, eliminin els prejudicis i posi de manifest la vulneració de drets que pateixen. Creu que només així es pot generar la interconnexió necessària perquè els joves i la comunitat puguin emprendre conjuntament aquest treball comunitari de què tant es parla en els projectes socioeducatius. Refereix que és això el que ha aconseguit la Tancada per drets i parla de la participació comunitària que s'hi ha esdevingut com un procés polític, doncs expressa que ha sigut la xarxa de l'entorn i dels moviments polítics de la ciutat, en concret l'espai antiracista, que han ajudat a conscienciar els joves i polititzar-los, veient la necessitat d'organitzar-se i reconvertir la seva situació de manera conjunta. Explica que els professionals del projecte han acompanyat aquests joves en el seu procés de lluita, a diferència del que acostumen a fer altres centres institucionals, i en lloc de donar l'esquena han intentat treballar braç a braç amb la xarxa comunitària que està donant suport a aquesta lluita per tal que la problemàtica més generalitzada

d'aquests joves pugui esdevenir finalment amb un procés positiu. Es ratifica en què si el projecte de què forma part no va agafat de la mà dels moviments socials i acompanyat de l'estructura de la societat, esdevindria un projecte temporal i pal·liatiu com tants d'altres.

Les intervencions de la membre activa del grup de suport de la tancada van en consonància amb les paraules expressades pel professional de l'educació social. Ens explica que el grup de suport es va generar quan, des de l'espai antiracista, es va detectar la problemàtica que es vivia a la ciutat de Girona referent a aquests joves i decidiren engegar una comissió de joves migrants sense referents al territori amb l'objectiu de revertir el bombardeig que patien essent etiquetats com a Menas.

Ella també defineix la Tancada per drets com un acte polític que ha possibilitat als joves ser agents actius en el món que viuen i trencar amb l'aïllament que se'ls havia imposat des del moment que van trepitjar territori europeu. Explica que un dels assoliments de la Tancada ha estat poder revertir l'etiquetatge d'aquests joves, fet que a la vegada ha generat que ells deixessin de llegir-se com a bitxos estranys i segregats, i poguessin considerar-se, des de la perspectiva individual i també social, com a subjectes de drets i inclús com a persones valentes que estan prenent la lluita amb les seves mans.

Quan se li demana si identifica la Tancada per drets com un procés participatiu no ho dubte ni un moment i recorda moments viscuts a la universitat on, a banda de les activitats o assemblees programades, es generaven espais de relació espontanis i ratifica, tal com afirmava el jove 1, que per molts dels joves era la primera vegada que s'estaven relacionant amb altres, de la mateixa edat, però que no eren joves sense referents familiars al territori.

També explica la participació dels joves en el centre de distribució d'aliments, durant la situació de confinament en la pandèmia, i com això ha permès que els joves realitzessin una cosa reconeguda, tant pels mateixos joves, com quelcom d'utilitat social.

També fa esment als acolliments familiars, temporals, que es van dur a terme mentre dissenyaven l'acció de la Tancada per drets, procés que va possibilitar no només cobrir necessitats dels joves, sinó crear relacions basades en el vincle i generar nous referents de suport pels joves.

Finalment, val a destacar, que per l'explicat per les quatre persones entrevistades, formar part activament de processos participatius i ser reconegut per part del món exterior que els envolta contribueix a l'auto reconeixement, l'auto confiança, l'apoderament i a la vegada, la superació, de manera conjunta, de les dificultats i limitacions que es troben.

7. Discussió i conclusions

Amb el marc teòric de referència i els resultats obtinguts, sorgeixen una sèrie d'aspectes que indueixen a la reflexió vers la participació comunitària dels joves sense referents familiars al territori.

Abans de tot, val la pena dir que, tal com ens recorda el professional de l'educació social entrevistat, i també ho recolza Quiroga i Sòria (2010), és un perill classificar o definir a tot un grup de joves de la mateixa manera, ja que cada un d'ells és irrepetible, compta amb una identitat pròpia i experimenta un procés de vida particular i únic.

La realitat, però, és que queda palesa l'homogeneïtzació i la categorització que se'n fa socialment d'aquests joves, sense oblidar l'etiqueta que els acompanya, amb les connotacions negatives i els estigmes criminalitzadors que se li associen.

Uría (2010) parla dels obstacles que provoquen aquest etiquetatge a l'hora de reconèixer-los com a joves vulnerables, i és que sovint no són reconeguts com a subjectes de drets sinó com a persones sospitoses o fins i tot delinqüents, així ho constata la membre del grup de suport i el jove 2 entrevistat, amb l'exemplificació de la seva quotidianitat.

És molt important fer especial èmfasi al què suposa aquesta mirada social pels joves, ja que la repercussió de les discriminacions, la invisibilitat i les accions que s'emprenen contra ells provoquen danys gairebé irreparables.

En aquest sentit, és oportú recordar les paraules de González (2010) quan diu que la categorització i la identitat social que se'ls adjudica sovint es transfereix i s'interioritza en els mateixos joves, assumint autoconceptes totalment negatius.

És obvi que ser reconegut i sentir-se part d'alguna cosa són elements essencials per viure en comunitat, però la veritat és que els joves dels quals es parla no gaudeixen d'aquests aspectes, ans el contrari.

El professional de l'educació social, que acompanya els joves entrevistats, evidencia que en tota comunitat existeix una dinàmica habitual, una vida diària, un sistema econòmic quotidià, etc. i posa de manifest que els joves no formen part de tot aquest entramat socioeconòmic o sociocultural i afirma que el fet de no participar de cap estructura social, provoca una identitat d'exclusió i consegüentment un sentiment de rebuig social per ambdues bandes.

I si el sentiment de rebuig és compartit, qui en té la responsabilitat o la clau per reconvertir la situació?

Folgueiras (2005) ho té clar i parla del compromís i la responsabilitat compartida, entenent la participació com una eina de transformació social i individual. També exposa el deure social a assegurar la participació de tota persona així com de garantir la construcció col·lectiva i eliminar sentiments de subrogació al poder.

És clar que no sempre s'aplica aquest compromís, per part de la societat, del que parla l'autora i és aleshores quan es produeix la situació que comenta l'educador entrevistat; els joves acaben fent un pas enrere i es retiren de l'entorn de la ciutat a l'adonar-se que no hi tenen cabuda, ni tan sols administrativament, i tampoc compten amb la possibilitat de participar, pertànyer i ser dins la comunitat on resideixen.

Perquè s'esdevingui a aquest punt extrem hi juga un paper important la segregació a la qual estan sotmesos quan participen de quelcom. N'és un exemple els cursos d'idiomes dels què parla el jove 1, els quals estan destinats només a joves sense referents familiars al territori que estan

institucionalitzats. González (2010) també apunta que la intervenció que es realitza des dels centres residencials, sovint és segregadora i exclusiva a aquest col·lectiu. En aquest sentit, queda evidenciada la segregació amb les paraules de Mustafa en el documental de Montesinos i Albesa (2020) quan posa de manifest que aquests centres estan situats a la perifèria i només substituir-los per pisos ubicats i vinculats als barris possibilitaria la convivència real; la vida normalitzada i enxarxada.

Però què s'hi pot fer quan la intervenció socioeducativa que es desenvolupa des de la institució es contraposa al que hauria de ser una pràctica facilitadora pel desenvolupament integral d'aquests joves? Quines opcions els queda als joves que viuen en la situació de marginalitat avançada de la qual parla l'educador del projecte joves migrats sols?

Trencar amb les etiquetes i provocar un canvi d'imatge pública. Això és el que sembla que ha fet la Tancada per drets, procés participatiu de què formen part els joves entrevistats.

Persones que han estat capaces de reconèixer els joves com a tals i han deixat de banda totes les connotacions negatives que porten arrelades. I no només ho han fet elles sinó que han vetllat per donar veu pròpia als joves, posar de manifest la vulneració de drets que pateixen i propiciar el sentiment de corresponsabilitat, del que parlava Folgueiras (2005), a la societat.

En aquest cas, en la línia de Camps (2000), el teixit associatiu de Girona ha jugat un paper molt important a l'hora d'assumir la responsabilitat i crear mecanismes participatius, dinamitzats per la mateixa ciutadania.

I és precisament això el que ha estat capaç de fer aquest procés participatiu de la Tancada per drets; partint d'una ruptura social, ha afrontat el repte de crear nous espais per gestionar el conflicte de la mateixa comunitat i ha possibilitat el sorgiment de noves formes de convivència col·lectiva.

Només cal escoltar la veu del Jove 1 i 2 per entendre què ha suposat per ells i els seus companys la Tancada per drets. Sentir el recolzament i el reconeixement de persones desconegudes i ser, per primera vegada, el

centre d'atenció lluny de la conflictivitat els ha aportat esperança, força i valentia, a més de la xarxa social que asseguren haver construït amb totes les portes que s'obren consegüentment.

Tarrant, MacKenzie i Hewitt (2006) en el seu estudi revelen relació que hi ha entre la identificació social i l'autoconcepte i exposen com a resultat que els adolescents que comptaven amb nivells alts d'identificació grupal comptaven amb un major nivell d'autoestima, ans al contrari, aquells adolescents que no gaudien de relacions positives sovint reporten nivells més baixos d'autoestima i al mateix temps amb trajectòries de creixement més pobres.

És cert, doncs, que la societat ha de contribuir a possibilitar aquesta participació activa i real dels joves, però no es pot deixar de banda, que abans de viure aquest procés comunitari, la gran majoria d'aquests joves, han estat acollits pel sistema de protecció de menors, però posteriorment, han acabat malvivint als carrers

En aquest sentit són rellevants les reflexions del professional de l'educació social quan expressa la importància que ha tingut, pel desenvolupament del projecte joves migrants sols al que treballa, el fet d'acompanyar-los en aquest procés en lloc d'obviar-ho, des de la institució, i donar-hi l'esquena. D'aquí n'han d'aprendre molt els centres residencials on habiten els joves durant el seu procés d'acollida. Del-Sol-Flórez (2012), manifesta que els equips multiprofessionals de les institucions d'acolliment presenten una assignatura pendent pel que fa a garantir la inclusió social d'aquests joves.

L'educador social entrevistat ho té clar, tota intervenció socioeducativa que es desenvolupi ha d'anar acompanyada de l'estructura de la societat i l'entramat socioeconòmic i sociocultural que ofereix. També ho ressalta Salimbeni (2011) quan explica que les pràctiques educatives no poden ser independents de la comunitat i cal nodrir-se i aprofitar tot el teixit associatiu. Així ho demostra el cas d'èxit del Jove 2, el qual va comptar amb l'oportunitat de participar d'espais comunitaris durant la seva institucionalització.

Així doncs, queda il·lustrat que la participació comunitària és generadora d'oportunitats i que per aquests joves ha estat la via alternativa per gestionar dificultats i limitacions que pateixen.

Aleshores, per concloure, la clau de l'èxit d'aquests joves està en la lluita per revertir la invisibilitat del conflicte latent. En la creació d'accions encarades a la sensibilització de la població per trencar l'estigmatització d'aquest col·lectiu. En posar sobre la taula les vulneracions que pateixen vers la tramitació de documentació i els impediments que això els suposa a l'hora de ser agents actius en el món que viuen. En el trencament de la segregació i l'aïllament que se'ls imposa. En definitiva, en focalitzar la mirada en la necessitat de protegir-los de totes aquestes vulneracions però sobretot, l'èxit resideix en educadors i educadores conscients que vetllin per tota aquesta lluita i possibilitin i contribueixin a generar una participació comunitària sense barreres, sense discriminacions, sense limitacions ni desigualtats, en definitiva; professionals que garanteixin una participació activa en la comunitat sense cap MENA de problema.

Referències bibliogràfiques

Camps, F. (2000). Participación comunitaria y gestión alternativa de conflictos. *Cuadernos de trabajo social*, (13). 231-251. Recuperat de

file:///C:/Users/barca/AppData/Local/Packages/Microsoft.Microsoft Edge_8wekyb3d8bbwe/TempState/Downloads/8921-Texto%20del%20artículo-9002-1-10-20110531%20(5).PDF

Cónsola, M. (2016). La atención socioeducativa de los menores extranjeros no acompañados: Una mirada hacia las expectativas y las necesidades. *Revista d'intervenció socioeducativa. Revistes catalanes amb accés obert*. (64) 44-60. Recuperat de <https://www.raco.cat/index.php/EducacioSocial/article/view/311853/408841>

Del-Sol-Flórez, H. (2012). Una aproximación a la intervención educativa con menores migrantes no acompañados en España: Paradojas de la inclusión social. *Revista da Avaliação da Educação Superior* (1). 137-153. Recuperat de https://www.scielo.br/scielo.php?pid=S141440772012000100008&script=sci_arttext&tlng=es

Folgueiras, P. (2005). *De la tolerancia al reconocimiento: un programa de formación para una ciudadanía intercultural*. (Tesis doctoral, Universitat de Barcelona). Recuperat de <https://www.tdx.cat/handle/10803/2351#page=1>

Fundació Ser.Gi. (2019). *Projecte joves migrants sols*. Recuperat de <https://www.fundaciosergi.org/projecte-joves-migrants-sols/>

García, I. (2004). Los paisajes familiares de la inmigración. *Revista espanyola de sociologia*. (4). Recuperat de <https://recyt.fecyt.es/index.php/res/article/view/64961/39357>

González, A. (2010). Evolución del papel de las entidades de acción social y del educador social en la atención de los Menores no Acompañados. *Revista de intervención socioeducativa*. (45) 166-183. Recuperat de <https://redined.mecd.gob.es/xmlui/handle/11162/28914?show=full&locale-attribute=es>

Ley Orgánica 4/2000, de 11 de enero, sobre derechos y libertades de los extranjeros en España y su integración social, Real Decreto § 2393/2004 (2004)

Luna, E. i Folgueiras, P (2014). Juventud y participación comunitaria: su potencial como herramienta de aprendizaje. *Currículo sem Fronteiras*. (14) 123-136. Recuperat de <https://www.curriculosemfronteiras.org/vol14iss1articles/luna-folgueiras.pdf>

Markez, I. i Pastor, F. (2010). Menores Extranjeros No Acompañados (MENA), un colectivo especialmente vulnerable ante las drogas. *Dialnet*. (48) 71-85. Recuperat de <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=3419593>

Montesinos, S. i Albesa, M. (2020, febrer 03). 18+1: Un jovent que camina. *La Directa*. Recuperat el 15 de març de 2020. Recuperat de <https://directa.cat/181-un-jovent-que-camina/>

Quiroga, V. i Sória, M. (s.d). Los y las menores migrantes no acompañados/das: entre la indiferencia y la invisibilidad. *Revista d'intervenció socioeducativa. Revistes catalanes amb accés obert*. (45) 13-35. Recuperat de <https://www.raco.cat/index.php/EducacioSocial/article/view/208579/369359>

Resolución del Consejo de 26 de junio de 1997 relativa a los menores no acompañados nacionales de países terceros, Diario Oficial de las Comunidades Europeas. § 97/C 221/03 (1997)

Riart, M. (2019 setembre 18). Un 83% dels joves estrangers que se sotmeten a la prova de determinació d'edat són menors: La Fiscalia d'Estrangeria alerta del "col·lapse" per l'augment d'arribades dels últims anys. *Ara.cat*. Recuperat 15 de març de 2020. Recuperat de https://www.ara.cat/societat/joves-estrangers-proves-determinacio-edat-menes_0_2309769212.html

Salimbeni, O. (2011). Escuela y comunidad: Participación comunitaria en el sistema escolar. *Tendencias pedagógicas*. (17). 19-31. Recuperat de [file:///C:/Users/barca/AppData/Local/Packages/Microsoft.MicrosoftEdge_8wekyb3d8bbwe/TempState/Downloads/1956-3808-1-PB%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/barca/AppData/Local/Packages/Microsoft.MicrosoftEdge_8wekyb3d8bbwe/TempState/Downloads/1956-3808-1-PB%20(1).pdf)

Save the Children. (s.d). *Menas es un estigma, son niños y niñas solos*. Recuperat de <https://www.savethechildren.es/actualidad/menas-es-un-estigma-son-ninos-y-ninas-solos>

Secretaria d'Infància, Adolescència i Joventut. Departament de Treball, Afers Socials i Famílies. Generalitat de Catalunya. (2020). *Infants i Joves emigrats sols. Infants i joves acollits per la DGAIA i noves arribades. Informe estadístic.* Recuperat de https://treballiaferssocials.gencat.cat/ca/ambits_tematicos/infancia_i_adolescencia/estrategiacatalanaacollida/dades/

Setién, M. I Berganza, I. (2006). Intervención social con menores inmigrantes no acompañados: diversos modelos. *Dialnet.* (1) 119. Recuperat de <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=2002300>

TancadaXdretsGi (2020). Joves migrats en lluita. Recuperat de <https://twitter.com/tancadaxdretsgilang=es>

Tarrant, M., MacKenzie, L., & Hewitt, L. A. (2006). Friendship group identification, multidimensional self-concept, and experience of developmental tasks in adolescence. *Journal of adolescence, 29*(4), 627-640. Recuperat de <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0140197105001016?via%3Dihub>

Turon, P. (2020, març 03). Els joves migrants tancats a la UdG reclamen drets i feina. *Diari de Girona*. Recuperat 15 de març de 2020.

Recuperat de

<https://www.diaridegirona.cat/comarques/2020/03/04/joves-migrants-tancats-udg-reclamen/1032489.html>

Unicef. (2009). Ni ilegals ni invisibles: Realidad jurídica y social de los

Menores Extranjeros en España. Recuperat de

https://www.unicef.es/sites/unicef.es/files/informe_infancia_inmigrante_UNICEF_CGAE_2009.pdf

Uría, A. (2010). Menors no acompanyats a Espanya: L'Administració amb les seves males pràctiques, continua vulnerant els seus drets com

a menors. *Revista d'intervenció socioeducativa. Revistes catalanes*

amb accés obert. (45) 36-64. Recuperat de

<https://www.raco.cat/index.php/EducacioSocial/article/view/208580/277786>

Revista de l'Educació social:

La revista d'Educació social, revista d'Intervenció Socioeducativa, ha estat escollida com a possibilitat per presentar el present article.

Aquesta revista publica entre d'altres, treballs i recerques de diversos àmbits de la intervenció socioeducativa i accepta entre les publicacions, recerques aplicades, treballs de fonamentació teòrica i experiències pròpies de l'educació social, prioritzant els articles que aporten quelcom significatiu a la pràctica social, així com la innovació en els mètodes de treball.

La revista compta amb una sèrie de requisits, entre els quals cal que es tracti d'un article inèdit, escrit en català o castellà i seguir la normativa de citació APA 6th Edition en les referències bibliogràfiques.

Així mateix, les normes de publicació són les següents:

- La presentació ha de comptar en un sol fitxer, sense fer referència als autor/es per reservant l'anonimat.
- Si l'article conté gràfics i taules, han de ser editables per una possible traducció.
- Les anotacions a peu de pàgina, han d'estar numerades per ordre d'aparició i cal presentar-les al final del text.
- Les referències bibliogràfiques, es presenten al final del text i per ordre alfabètic d'autors, seguint l'estil de citació APA 6th Edition.
- Els articles van acompanyats d'un breu resum i 5 paraules clau.

Tanmateix, pel que fa als articles de recerca, han de contenir una introducció, objectius, presentació teòrica de la temàtica, mètode emprat pel disseny i procediment de recollida de dades, els resultats obtinguts i una darrera part de discussió i conclusions.

La presentació del present article es pot fer a partir de la plataforma RACO (Revistes Catalanes amb Accés Obert), entrant al següent enllaç: (<https://www.raco.cat/index.php/EducacioSocial/index>)